

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המנהל הפדגוגי
 אגף א' חינוך מיוחד

פירוט תמיכות מסוג טיפול

מידע לצורך הדיון בצוות הרב-מקצועי בהרכב הסל האישי של התלמיד (פילוח תמיכות)

תמיכה מסוג טיפול ניתנת על ידי מטפלים ממקצועות הבריאות - פיזיותרפיה, קלינאות תקשורת וריפוי בעיסוק - וכן על ידי מטפלים באמצעות אומנויות - אומנות חזותית, ביבליותרפיה, דרמה, מוזיקה, פסיכודרמה ותנועה. סוגי התמיכות שהתלמיד מקבל נקבעים בדיון הצוות-הרב מקצועי, הכולל את התלמיד ואת הוריו (פילוח תמיכות).

מטרת מסמך זה היא לתאר את תחומי ההתערבות הטיפולית של כל מקצוע, כדי לסייע לצוות הרב-מקצועי בבחירת מענים טיפוליים המותאמים למאפייני התלמיד ולצרכיו.

הטבלאות שלהלן כוללות פירוט של קשיים ראשוניים/עיקריים, המקבלים מענה על ידי כל אחד מהמקצועות. עם זאת, יש קשיים הדורשים התייחסות של יותר ממקצוע אחד, כדי לתת מענה מקיף ככל האפשר, כגון עצמאות בפעילויות יום-יום בסיסיות, מיומנויות חברתיות, כישורי תקשורת, תפקודים ניהוליים ועוד.

בהחלטה על סוג התמיכה יש לקחת בחשבון שכדי להחליט על מענה טיפולי במקצוע זה או אחר די בכך שרק חלק מהקשיים המתוארים להלן יבואו לידי ביטוי אצל התלמיד. חשוב להדגיש כי הפירוט שלהלן אינו תחליף להערכה המקצועית, שיש לקיים בתחילת הטיפול.

פיזיותרפיה

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
השתתפות בפעילות מוטורית בבית הספר, כגון בשיעורי חינוך גופני, במשחק בחצר ובפעילויות פנאי	קושי בחקירה ובהתנסויות מוטוריות; למידה מוטורית איטית; קושי בהשתתפות בשיעורי חינוך גופני, בפעילויות הדורשות מיומנויות מוטוריות או בפעילויות חוץ-בית-ספריות; הימנעות משימוש במתקני חצר; העדפת פעילות יושבנית; כוח ירוד; טונוס לא תקין (נמוך, גבוה או משתנה); התעייפות מהירה וסיבולת נמוכה; קושי ביציבה ויציבה לקויה
ניידות במסגרת ומחוצה לה	קושי במערכת התנועה ובמערכת עצב-שריר-שלד הגורם להגבלה בניידות; קושי בהליכה ובירידה ובעלייה במדרגות; קושי במעברים ובשמירה על שיווי משקל; קצב איטי; צורך באבזרי ניידות, כגון הליכון, קביים או כיסא גלגלים
הנגשה פיזית לתלמידים עם מוגבלויות מוטוריות מתוך היכרות עם האבחנה	צורך בהנגשות פיזיות התואמות צרכים מיידיים ו/או עתידיים; צורך בהתאמות אישיות שונות, כגון במאחזי יד, במעקים, בשיפועים ובגובה השולחן של התלמיד
ישיבה מותאמת, הנגשה והתאמה של סביבת הלימודים	צורך בתמיכות ובהתאמות מיוחדות ללמידה ולישיבה בסביבות שונות; קושי בישיבה לאורך זמן; צורך בהתאמות של ציוד כגון כיסא גלגלים, כיסא התלמיד, שולחן התלמיד, כיסא שירותים, עמידון או מנוף
עצמאות בפעילויות יום-יום הדורשות שליטה מוטורית	קושי בתנועה וביציבה בפעילויות יום-יומיות (למשל: קושי בשימוש בשירותים, קושי באכילה, בלעיסה ובבליעה)

קלינאות תקשורת

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
תקשורת חברתית	קושי בהבעת רצונות וצרכים, בנקיטת יוזמה ובהיענות תקשורתית, כגון קושי ביצירה של קשר חברי בזמני פנאי ובהתמדה בו, קושי בהשתתפות במשחק ובפעילויות בקבוצת השווים; קושי בהבנת מצבים חברתיים ובפרשנותם, בהשתתפות בשיחה חברתית ובדיון לימודי; צורך באמצעי תקשורת שאינם מילוליים (תקשורת תומכת וחליפית - תת"ח)
שפה (דבורה וכתובה): הבנה והבעה של שפה	קושי בהבנת תוכן ומבנים תחביריים שונים ובהבנת הנקרא/הנשמע, כגון הבנת הטקסט והמסר הסמוי בו; בהכללה ובהפשטה, בפתרון בעיות ובמיומנויות חשיבה מסדר גבוה; קשיי שיום, שליפה וארגון מסר מילולי; שיבושים מורפו-תחביריים; קשיים במודעות פונולוגית ומורפולוגית, כגון הטיית פעלים, גזירה וידע על תכונות הכתיב בעברית; קושי בתיאור חוויה ובהבעה חופשית; קשיים בשטף קריאה, בכתיב ובאיות ובהבעה בכתב, כגון במתן תשובה מנומקת ובניסוח חוויה; קושי בשימוש בשפה פנימית ובגמישות בחשיבה לצורך תכנון התנהלות וגיוס משאבי קשב וזיכרון שמיעתי במהלך ביצוע מטלת שפה ותקשורת
דיבור	מובנות דיבור ירודה, קשיי היגוי, גמגום; קשיים באיכות הקול; הימנעות מדיבור
אכילה ותפקודי פה	קשיי לעיסה, נגיסה, אכילת מרקמים שונים ובליעה; קושי בתפקודי פה כגון העברת האוכל מצד לצד בפה; הימנעות מהשתתפות בפעולות הקשורות לאכילה (בחירה, שיח, אכילה בפומבי וכו')
שמיעה	צורך בשיקום שמיעתי, בתפעול מכשירי שמיעה ובשימוש בהם; צורך בהנגשת הסביבה הלימודית עקב קשיי אקוסטיקה או קשיי האזנה; תפיסת דיבור לקויה

ריפוי בעיסוק

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
השתתפות בפעילויות במוסד החינוכי ובסביבה הביתית	קשיים בתפקוד והימנעות מפעילות במוסד החינוכי ומפעילות בסביבת הבית; קשיים בביצוע פעולות בהתאם לגיל ולדרישות הסביבה כגון קושי לשחק במשחקי חצר והימנעות מצורך, מכתובה וממשחק חברתי
התאמות סביבה, התאמות טכנולוגיות ואבזרי עזר	צורך בהתאמות של הסביבה הלימודית והמשחקית; צורך בהתאמות אישיות לתלמיד בטכנולוגיות המסייעות ללמידה, במשחק, בניידות בישיבה ובפעילות חוץ-בית-ספרית
עצמאות בפעילויות יום-יום בסיסיות ומורחבות	קשיים בשמירה על היגיינה אישית; קושי בביצוע עצמאי בפעולות של התלבשות, נעילת נעליים ואכילה; קשיים בתפעול מכשירים ואבזרי עזר; קשיים בפעילויות של אחזקת בית, הכנת ארוחה קלה ועוד; קשיים בניידות מחוץ לבית
השתתפות בלמידה	קשיים בתפקודים ניהוליים כגון קשיים בהתארגנות, בזיכרון עבודה, ביוזמה לפעולה, בשימור מאמץ לאורך זמן, בקשב; קושי במוכנות ללמידה בבית הספר ובלמידה בגן; קושי בתפקוד גרפו-מוטורי, ברכישת הכתיבה ובביצוע מטלות כתיבה; קושי במיומנויות מוטוריות וסנסוריות בבסיס הלמידה כגון ישיבה לאורך זמן וגזירה; צורך בהתאמות בתחום הלמידה והכתיבה

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
משחק ופעילויות פנאי	קושי במיומנויות מוטוריות וסנסוריות בבסיס המשחק כגון משחק בהפסקה, משחקי חצר, משחקי שולחן; קושי במשחק חברתי בהתאם לגיל, בהשתתפות בפעילות פנאי חברתית, בכישורי משחק בהתאם לגיל, בנקיטת יוזמה ובהצטרפות למשחק; קשיים ניהוליים המשפיעים על ההשתתפות במשחק כגון קשיים בהתארגנות בזמן ובהתארגנות עם ציוד
ויסות חושי	הימנעות מפעילות על רקע רגישות חושית; חיפוש חושי וצורך מתמיד במגע; צורך בהתאמה של סביבה חושית וגרייה חושית; בררנות באכילה ובמגע עם חומרים; קשיים באבחנה תחושתית
לתלמידים בוגרים: הכנה לחיי עבודה, לדיור בקהילה, לשירות צבאי	קשיים בייצוג עצמי; קושי בניהול זמן ובעמידה במטלות מורכבות; קושי במסוגלות תעסוקתית ובשמירה על בטיחות, על בריאות ועל הביטחון האישי; צורך בהתאמות בסביבת העבודה ובמגורים עצמאיים

טיפול באמצעות אומנויות*

תחום ההתערבות הטיפולית	דוגמאות לקשיים
דימוי עצמי וערך עצמי	חשש להתבטא; ביטול עצמי; רתיעה מהשתתפות בפעילויות לימודיות וחברתיות; קושי במסוגלות עצמית שמובילה לחוסר תפקוד
ביטוי רגשי	הימנעות משיתוף; תגובה רגשית בעוצמות שאינן מותאמות למצב; שינויים פתאומיים במצב הרוח; אדישות למתרחש; טווח רגשות מצומצם; הפרעות באכילה
התמודדות עם אבל, עם אובדן ועם טראומה	עצב תמידי; סגירות; אדישות למתרחש; קשיי שינה; אכילה בררנית במיוחד; סף גירוי נמוך לשינויים בסביבה; תגובות לא מותאמות; מחשבות חודרניות; התנהגות מוקצנת ומסוכנת
התמודדות עם חרדה/דיכאון	הימנעות מהשתתפות בפעילות; קשיי שינה; קשיי פרדה מההורים; תלות והיצמדות; רתיעה ממגע ומקשר; פאסיביות
הסתגלות	התנגדות למסגרת, לסמכות ולגבולות; סף תסכול נמוך; קושי במעברים; ריבוי היעדרויות
קשרים בין-אישיים וכשירות חברתית	קושי בקריאת מצבים חברתיים ובפענוח שלהם; קושי להשתלב בקבוצת השווים; חוסר במיומנויות חברתיות; קושי בהתאפקות; תגובות לא הולמות לאחרים; קושי בהבנת האחר (TOM); פגיעה מכוונת בזולת; התנהגות מינית לא הולמת
דחיית סיפוקים ושליטה עצמית	קושי במצבי תחרות ובהפסד; תגובות אימפולסיביות; שימוש באלימות פיזית או מילולית; קושי בלקיחת אחריות; תגובה מונעת מרגש ולא מהיגיון; האשמת האחר
הזנחה או התעללות במשפחה/בקהילה	אלימות; התנהגות מינית לא הולמת; פגיעה בזולת; פגיעה בבעלי חיים; אי-קבלת סמכות; התנהגויות של סיכון עצמי
טיפול משלים להתערבות נפשית בקהילה	מצבים נפשיים קיצוניים, המחייבים מענה טיפולי על ידי מומחה בקהילה, שבהם חוות דעת המומחה קובעת שטיפול בתוך מערכת החינוך משמש תמיכה משלימה וחיונית.

* במצבי קיצון, שבהם נדרש טיפול נפשי על ידי מטפל מומחה לתחום הייחודי, או שנדרשת אחזקה טיפולית של מערך בריאות הנפש, יש לדון בצוות הרב-מקצועי ולהתייעץ עם גורם מוסמך, כדי לקבל החלטה אם להעביר את הטיפול בתלמיד אל גורמי טיפול מקצועיים מתאימים בקהילה. מצבי קיצון לדוגמה: מצבים מסכני חיים, אובדנות, הפרעות אכילה, מחלות נפש, פגיעות מיניות.

פירוט נוסף על כל המקצועות מופיע בחוברת "קווים מנחים לעבודת מטפלים ממקצועות הבריאות ומטיפול באמצעות אומנויות במערכת החינוך" באתר אגף א' לחינוך מיוחד – "מקצועות הבריאות".